

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2025.01.01.11>

dr Andrzej POGŁÓDEK

<https://orcid.org/0000-0001-5549-283X>

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

e-mail: a.poglodek@uksw.edu.pl

Samorząd zawodowy architektów krajobrazu – *uwagi de lege ferenda*

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego opracowania jest problematyka związana z potrzebą utworzenia samorządu zawodowego architektów krajobrazu. Obowiązująca Konstytucja z dnia 2 kwietnia 1997 r. pozwala na tworzenia samorządów zawodowych zarówno dla zawodów zaufania publicznego, jak również dla innych zawodów. W ocenie autora obecny stan rozwoju zawodu architekta krajobrazu uzasadnia po pierwsze, uznanie go za zawód regulowany, a po drugie przyznanie mu samorządu zawodowego, do czego dążą również stowarzyszenia architektów krajobrazu. W artykule przedstawiono model samorządu zawodowego dla architektów krajobrazu, który może być zastosowany przez ustawodawcę niezależnie od tego, czy ustawodawca uzna ich za zawód zaufania publicznego.

Słowa kluczowe: samorząd zawodowy, zawody zaufania publicznego, architektki krajobrazu, decentralizacja, zasada pomocniczości.

Wprowadzenie

Korzenie profesji architekta krajobrazu sięgają bez wątpienia odległych wieków, a obecna była ona w wielu różnych kulturach. Od początku w projektowaniu krajobrazu sięgano po elementy miękkie, takie jak drzewa, krzewy, kwiaty, oraz twarde typu ujęcia wodne, ścieżki, posągi i inne obiekty małej architektury. W Azji zwrócić można uwagę na ogrody japońskie i chińskie. W przypadku Japonii kreowanie ogrodów sięga VI/VII w. n.e. Istnieje kilka rodzajów ogrodów japońskich, ale wszystkie cechuje harmonia, prostota, asymetria i elegancja. Dwa podstawowe style ogrodów to *tsukiyama* (sztuczne, małe wzgórze w ogrodzie), z małymi pagórkami, kamieniami symbolizującymi góry, stawami naśladującymi

morza i jeziora, oraz *karesansui* – styl suchego ogrodu, ze żwirem przedstawiającym wodę, głazami wyobrażającymi wyspy i grabionym piaskiem imitującym uderzające w nie fale. Ogrody ewoluowały w różne style o różnych celach – od ogrodów spacerowych (*kaiyū-shiki-teien*), służących rekreacji arystokratów i panów feudalnych, po ogrody „suchego krajobrazu” (*karesansui*), przeznaczonych do celów religijnych i medytacji mnichów¹. Starsze od japońskich są ogrody chińskie, oparte na prostocie i minimalizmie, przy jednoczesnym unikaniu prostych form i linii. Sprawiają wrażenie wypiełgnowanej, lecz mimo wszystko dzięki przyrodzie. W rzeczywistości jednak ogród w stylu chińskim jest misternie projektowany, według ściśle określonych zasad, a oprócz estetyki jest nacechowany też głębokim symbolizmem². By mógł być uznany za prawdziwy ogród, musiał uwzględniać aż siedemnaście niezbędnych elementów³. Sztuka projektowania ogrodów w Chinach rozwijała się od 3000 lat⁴.

Ogrody projektowano również w starożytnej Babilonii, czego przykładem są wzmianki o wiszących ogrodach Semiramidy, uznanych za jeden z siedmiu cudów świata starożytnego. Zbudowane zostały one za panowania Nabuchodonozora II (604–562 p.n.e.), który podarował je swojej żonie, Amytis⁵. Ogrody tworzone również w starożytnym Rzymie, nawiązując do wzorów greckich, egipskich i perskich. Ogród perski wywarł również wpływ na ogrody islamskie, przeważnie budowane na planie prostokąta lub kwadratu, otoczone murami, zdobione kwietnikami i okładzinami ceramicznymi o wyszukanej kompozycji kolorystycznej, z bujną roślinnością, drzewami i kioskami; duże znaczenie miało w nim ujęcie wodne. Najbardziej popularny schemat podziału ogrodu, to *czahar-bah*, czyli podział ogrodu na cztery kwatery. Najczęściej podział ten uzyskiwano poprzez budowę dwóch prostopadłych do siebie kanałów, z basenem lub pawilonem usytuowanym w centralnym punkcie⁶.

W Europie, praktycznie zarzucona po upadku Rzymu, sztuka projektowania ogrodów odradza się w okresie renesansu we Włoszech. Później rozwija się w baroku, powstają wówczas takie założenia, jak ogrody w Wersalu. W piśmiennictwie uznaje się, że początki architektury krajobrazu w obecnym rozumieniu sięgają XVIII w. Od drugiej połowy XIX w. rozpoczyna się proces wyodrębniania

¹ *Ogród japoński*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ogród_japoński, [dostęp: 27.06.2024].

² *Ogród chiński*, <https://poradnikogrodniczy.pl/ogrod-chinski.php>, [dostęp: 27.06.2024].

³ *Brief history of landscaping*, <https://kndlandscaping.com/brief-history-landscaping/>, [dostęp: 27.06.2024].

⁴ *Chinese Gardens: History & Symbolism*, <https://study.com/academy/lesson/chinese-gardens-history-symbolism.html>, [dostęp: 27.06.2024].

⁵ *Wiszące ogrody Semiramidy*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wiszące_ogrody_Semiramidy, [dostęp: 27.06.2024].

⁶ *Islam ogrody*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/islam-ogrody;3915564.html>, [dostęp: 27.06.2024].; K.L. Boguszewska, *Ogrody islamu na przykładzie założeń ogrodowych Andaluzji*, „Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych Oddziału Lubelskiego PAN” 2015, nr 2, s. 43.

tego zawodu, rozwój kształcenia uniwersyteckiego w zakresie architektury krajobrazu, powstają zrzeszenia architektów krajobrazu, jak też zaczyna się proces regulowania tego zawodu, w tym związany z tworzeniem samorządów zawodowych dla architektów krajobrazu.

Obecnie zawód architekta krajobrazu – zgodnie z bazą KE – jest regulowany w siedmiu krajach Unii Europejskiej (Luksemburgu, Węgrzech, Słowacji, Czechach, Włoszech oraz Francji), a poza UE w Szwajcarii, Wielkiej Brytanii oraz na Islandii⁷. Wzmiankowany wykaz nie obejmuje jednak wszystkich przypadków regulacji tego zawodu. W raporcie IFLA Europe pt. „Professional recognition in IFLA EUROPE countries: Problems and opportunities at national level” z 2021 r.⁸ jako kraje, które regulują zawód architekta krajobrazu (na poziomie UE) wskazuje się: Czechy, Francję, Niemcy, Węgry, Włochy, Luksemburg, Niderlandy, Słowację i Słowenię, a spoza UE Islandię, Szwajcarię oraz Zjednoczone Królestwo – kraje o systemie izbowym, oraz Dania, Finlandia, Szwecja, oraz spoza UE – Norwegia – kraje o systemie nieizbowym. Jedynie na poziomie krajowym zawód architekta krajobrazu miał być regulowany w Austrii, Estonii, Izraelu, Serbii oraz Turcji (kraje o systemie izbowym). Do krajów, w których zawód był nieuregulowany zaliczono: Belgię, Bułgarię⁹, Chorwację, Grecję, Irlandię, Łotwę, Litwę, Polskę, Portugalię, Rumunię, Hiszpanię, Rosję i Ukrainę.

Pojęcie architektury krajobrazu

Ujmuje się architekturę krajobrazu bardzo różnie. Przykładowo Charles William Eliot (1834–1926) stwierdzał, że „[a]rchitektura krajobrazu jest przede wszystkim sztuką i jej najważniejszą funkcją jest tworzenie i ochrona piękna w otoczeniu siedzib ludzkich oraz szerzej w naturalnej scenerii kraju”. Określił też drugie zadanie profesji, jak „promowanie oraz ochrona wygody, komfortu i zdrowia ludności miast”¹⁰. Frederik Law Olmsted (1822–1903) określał ją jako

[w]yłącznie naśladowanie natury, jakkolwiek udane, nie jest sztuką czy osiągnięciem efektu, który powinien wydawać się naturalnym i interesującym, nie jest dla nas dostateczną powinnością [...]. Związek tak określonej sztuki, ze sztuką architektury, w tworzeniu kompozycji krajobrazu, jest tym co określamy architekturą krajobrazu¹¹

⁷ <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/professions/bycountry>, [dostęp: 27.06.2024].

⁸ https://www.iflaeurope.eu/assets/docs/2021_Professional_Recognition_Assistance_Report.pdf, [dostęp: 27.06.2024].

⁹ Należy tu jednak zauważyć, że w Bułgarii zgodnie z obowiązującym prawem do samorządu zawodowego architektów przynależą architekci, architekci krajobrazu oraz urbaniści. Problemem jest jednak brak poza tą wzmianką odrębnej regulacji tego zawodu.

¹⁰ A. Zachariasz, *O architekturze krajobrazu, kompozycji krajobrazu i specjalistycznej terminologii – rozważania wprowadzające*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego” 2016, nr 32, s. 12

¹¹ J. Mazur-Łabuz, *Czym jest architektura krajobrazu?*, <https://justlandscape.pl/czym-jest-architektura-krajobrazu/>, [dostęp: 27.06.2024].

a Horace William Shaler Cleveland (1814–1900) jako sztukę „wygodnego, ekonomicznego i pełnego wdzięku urządzania terenu dla różnych potrzeb cywilizacji”¹². Amerykańskie Stowarzyszenie Architektów Krajobrazu wskazuje, że

[a]rchitektura krajobrazu to dziedzina nauki i sztuki, która obejmuje profesjonalne działania związane z planowaniem terenu, projektowaniem otoczenia obiektów oraz ochronę zasobów naturalnych i tworzenie środowiska bardziej użytecznego, bezpiecznego i przyjemnego do życia¹³.

Obiektem zainteresowania architektury krajobrazu jest „krajobraz”, przez który, zgodnie z art. 12 pkt 16e ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁴, należy rozumieć „postrzeganą przez ludzi przestrzeń, zawierającą elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowaną w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka”. Ujęcie to jest zbieżne z określeniem użytym w art. 1 Europejskiej konwencji krajobrazowej, sporządzonej we Florencji 20 października 2000 r.¹⁵ Uzupełnia to pojęcie „krajobrazu priorytetowego”, którym jest

krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe, i jako taki, wymagający zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania¹⁶.

Powiązany pojęciem jest zdefiniowany w art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁷ „krajobraz kulturowy”, którym jest „postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”. Wreszcie „walory krajobrazowe” to wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, estetyczno-widokowe obszaru oraz związane z nimi rzeźby terenu, twory i składniki przyrody oraz elementy cywilizacyjne, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka (art. 5 pkt 23 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁸).

Rozwój zawodu architekta krajobrazu

Po raz pierwszy nazwa „architekt krajobrazu” użyta została w 1863 r. przez Fredericka Law Olmsteda (1822–1903) oraz Calverta Vauxa (1824–1895). Wcze-

¹² Ibidem.

¹³ A. Zachariasz, *O architekturze krajobrazu, kompozycji krajobrazu i specjalistycznej terminologii – rozważania wprowadzające*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego” 2016, nr 32, s. 12.

¹⁴ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm., dalej: u.p.z.p.

¹⁵ Dz. U. z 2006 r. nr 14, poz. 98.

¹⁶ art. 2 pkt. 16 f u.p.z.p

¹⁷ T.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.

¹⁸ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.; dalej: u.o.p.

śniej Humphry Repton (1752–1818) używał określenia *landscape gardener*. Oprócz tego spotykaną w XIX w. nazwą było „ogrodnictwo krajobrazowe” (*landscape gardening*). H.W.S. Cleveland (1814–1900), stosował nazwę *landscape engineer* lub *landscape designer*. P. Geddes (1854–1932) przyjął jako pierwszy tytuł „architekt krajobrazu” w Wielkiej Brytanii¹⁹. Również na ziemiach polskich profesja ta była różnie nazywana: „ogrodnik-przyrodnik”, „ogrodnik parkowy”, „ogrodnik-pejzażysta”, „ogrodnik-architekt”, „planista ogrodów”, „ogrodnik-pejzażysta”, „architekt zieleni”, „rysownik ogrodów”, „architekt krajobrazowy”, „planista”, „architekt ogrodniczy”, „architekt krajobrazu”²⁰.

Kształcenie w zakresie architektury krajobrazu rozpoczęło się w Stanach Zjednoczonych w 1900 r., a w Europie zaraz po zakończeniu pierwszej wojny światowej (1919 r., Norwegia). Również w okresie międzywojennym (w 1929 r.) w Anglii architektura krajobrazu została uznana za odrębny zawód. W Polsce, pierwszy Zakład Architektury Krajobrazu i Parkoznawstwa powstał w 1928 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Jednakże dopiero w roku akademickim 2000/2001 uruchomione zostały studia na kierunku architektura krajobrazu na Politechnice Krakowskiej²¹. Niewiele wcześniej, bo w 1995 r., zawód architekta krajobrazu pojawił się po raz pierwszy w klasyfikacji zawodów i specjalności²². Obecnie w Polsce studia na kierunku architektura krajobrazu to studia inżynierskie lub magisterskie, których program kształcenia zazwyczaj trwa od 3,5 do 4 lat (studia I stopnia) lub od 1,5 do 2 lat (studia II stopnia) i kończy się uzyskaniem dyplomu (inżyniera lub magistra lub magistra inżyniera). Studia na kierunku lub specjalności architektura krajobrazu można podjąć na 15 uczelniach publicznych²³ oraz 2 uczelniach niepublicznych²⁴ w trybie stacjonarnym (dziennym) oraz niestacjonarnym²⁵.

¹⁹ A. Zachariasz, *O architekturze krajobrazu...*, s. 13.

²⁰ Ibidem, s. 13–14.

²¹ Por. A. Zachariasz, *O architekturze krajobrazu...*, s. 15; A. Zachariasz, *Professional licensing of landscape architects in Poland*, „World Transactions on Engineering and Technology Education” 2020, vol. 18, No. 4, s. 444–445.

²² Por. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 227 ze zm.).

²³ Politechnika Bydgoska im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich (I stopnia), Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Politechnika Częstochowska (I stopnia), Politechnika Białostocka, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, <https://www.otouczelnie.pl/artukul/579/Architektura-krajobrazu#na-jakich-uczelniach-studiowac>, [dostęp: 27.06.2024].

²⁴ Sopocka Akademia Nauk Stosowanych (I stopnia), Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie (Ibidem).

²⁵ <https://www.otouczelnie.pl/artukul/579/Architektura-krajobrazu>, [dostęp: 27.06.2024].

Stosunkowo szybko pojawiły się również zrzeszenia architektów krajobrazu. Pierwszą organizacją zrzeszającą architektów krajobrazu jest powstałe w 1899 r. Amerykańskie Stowarzyszenie Architektów Krajobrazu (American Society of Landscape Architects, ASLA). W 1948 r. powstała Międzynarodowa Federacja Architektów Krajobrazu (International Federation of Landscape Architects, IFLA)²⁶ Na terenie Europy, istnieje od 1989 r. International Federation of Landscape Architects – Europe (IFLA Europe)²⁷. Zadaniem IFLA Europe jest promocja zawodu architekta krajobrazu, reprezentowanie interesów członków stowarzyszeń zrzeszonych w IFLA, w instytucjach unijnych, inicjowanie działań i utrzymanie standardów kształcenia i praktyki zawodowej we wszystkich krajach europejskich.

Istnieją również w Polsce dwa stowarzyszenia zrzeszające architektów krajobrazu, są to: założone w 2004 r. Stowarzyszenie Architektury Krajobrazu (SAK) i powstałe w 2009 r. Stowarzyszenie Polskich Architektów Krajobrazu (SPAK). Zawody pokrewne reprezentują: Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Ogrodnictwa SITO oraz Ogólnopolskie Stowarzyszenie Twórców Ogrodów OSTO. Mając na uwadze wspólne interesy, przedstawiciele wymienionych stowarzyszeń założyli z inicjatywy SAK Federację Stowarzyszeń Architektury Krajobrazu. Od 2008 r. do IFLA Europe należy Stowarzyszenie Architektury Krajobrazu (SAK).

Oba stowarzyszenia architektów krajobrazu stawiają sobie za cel utworzenie samorządu zawodowego. Celem SAK jest „działania na rzecz promocji i ochrony zawodu architekta krajobrazu oraz unormowania praw do jego wykonywania poprzez dążenie do utworzenia izby zawodowej”²⁸, a SPAK „doprowadzenie do utworzenia izby zawodowej architektów krajobrazu”²⁹. Oprócz tego oba stowarzyszenia stawiają sobie cele związane z zwiększeniem roli zawodu architekta krajobrazu. Zwrócić należy uwagę, że oba stowarzyszenia wypracowały zasady etyczne³⁰.

Ustalając zakres zadań i kompetencji architekta krajobrazu, odwołać się można do ujęcia zawartego w ISCO-08 (International Standard Classification of Occupations) Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO), przyjętego przez Polskę i wpisanego do „Klasyfikacji zawodów i specjalności”. Zgodnie z nim architekt krajobrazu

²⁶ <https://www.iflaworld.com/>, [dostęp: 27.06.2024].

²⁷ Początkowo pod nazwą: EFLA – European Federation for Landscape Architecture.

²⁸ § 7 pkt. 2 Statutu Stowarzyszenia Architektury Krajobrazu; <https://sak.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Statut-SAK-10.02.2020.pdf>, [dostęp: 27.06.2024].

²⁹ § 5 pkt. 5 Statutu Stowarzyszenia Polskich Architektów Krajobrazu, http://spak.upwr.edu.pl/dokumenty/cele_spak.pdf, [dostęp: 27.06.2024].

³⁰ Por. Kodeks etyczny Stowarzyszenia Architektury Krajobrazu (https://sak.org.pl/wp-content/uploads/2020/11/SAK_kodeks-etyczny-1.pdf, dostęp: 27.06.2024 r); Kodeks postępowania architekta krajobrazu, <http://spak.upwr.edu.pl/dokumenty/Uchwala-nr-9-III-WZD.pdf>, [dostęp: 27.06.2024].

Opracowuje programy i projekty ochrony i kształtowania krajobrazu oraz projekty budowy i modernizacji obiektów architektury krajobrazu, w celu zachowania i rozwijania projektowanych obiektów w ramach nadzoru autorskiego; prowadzi studia i badania nad praktycznym wykorzystaniem w dziedzinie architektury krajobrazu wyników prac z innych dziedzin³¹.

Do jego zadań zawodowych należy: a) ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych krajobrazu, utrzymanie i przywracanie ich użyteczności; b) wskazywanie sposobów unikania i minimalizowania szkód powstających w krajobrazie, spowodowanych ingerencją człowieka; c) opracowywanie projektów ochrony i kształtowania krajobrazu, na różnych poziomach planowania przestrzennego; d) opracowywanie planów ochrony parków narodowych, rezerwatów i parków krajobrazowych; e) koordynowanie opracowań dotyczących ocen oddziaływania inwestycji na środowisko oraz dopuszczalnych rozmiarów ingerencji i niezbędnych działań naprawczych; f) opracowywanie analiz/studiów dotyczących stanu krajobrazu; opracowywanie programów i projektów terenów zieleni; g) opracowywanie projektów rewaloryzacji krajobrazu; h) opracowywanie projektów obiektów architektury krajobrazu: ogródków przydomowych, ogrodów na dziedzińcach/ dachach, parków, ogrodów przy rezydencjach, parków publicznych, parków zdrojowiskowych, ogrodów osiedlowych, skwerów, bulwarów, terenów sportowych, placów zabaw, ogrodów botanicznych i zoologicznych, parków etnograficznych, ogrodów działkowych, cmentarzy oraz wystaw ogrodniczych; i) kształtowanie przestrzeni zielonej wokół budynków administracyjnych: szpitali, szkół, kościołów, centrów handlowych, obiektów przemysłowych; kształtowanie krajobrazów w otoczeniu szlaków komunikacyjnych; j) prowadzenie nadzoru autorskiego i kierowanie budową obiektów architektury krajobrazu; opracowywanie studiów historycznych i dokumentacji konserwatorskich dotyczących ochrony i rewaloryzacji zabytków sztuki ogrodowej oraz ochrony krajobrazów historycznych i pielęgnowanie zabytkowych założeń ogrodowych; opracowywanie zasad pielęgnowania i eksploatacji obiektów architektury krajobrazu; opracowywanie projektów rekultywacji terenów zdegradowanych oraz prowadzenie prac rekultywacyjnych. Dodatkowe zadania zawodowe to: prowadzenie działalności naukowo-badawczej w zakresie architektury krajobrazu oraz kierowanie zespołem pracowników, ocenianie oraz motywowanie ich do pracy³².

Należy zauważyć, że w przypadku szeregu z wymienionych zadań architekta krajobrazu mieszczą się one w pojęciu „obiektu budowlanego” w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane³³. Przykładowo pod pojęciem „obiektu małej architektury” należy rozumieć niewielkie obiekty, a w szczególności: a) kultu religijnego, jak: kapliczki, krzyże przydrożne, figury, b) posągi, wodotryski i inne obiekty architektury ogrodowej, c) użytkowe służące rekreacji co-

³¹ <https://sak.org.pl/klasyfikacja-zawodow-specjalnosci-architekt-krajobrazu/>, [dostęp: 27.06.2024].

³² Ibidem.

³³ T.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 682 ze zm.

dziennej i utrzymaniu porządku, jak: piaskownice, huštawki, drabinki, śmietniki. W wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 12 października 2022 r.³⁴, wskazano, że do obiektów małej architektury można zaliczyć także inne obiekty, poza wyraźnie wymienionymi w tym katalogu, jednak mogą to być jedynie obiekty niewielkie i rodzajowo podobne do tych, które zostały wymienione w art. 3 pkt 4 Prawa budowlanego. Podstawowym kryterium pozwalającym na zakwalifikowanie obiektu do małej architektury jest jego niewielki rozmiar. Do stwierdzenia, że dany obiekt jest niewielki, znaczenie ma nie tylko określenie jego wymiarów (wysokości, szerokości, długości), ale także umiejscowienie ich w konkretnej przestrzeni, w tym porównanie wysokości otaczających budowli oraz zasięgu terenu, na którym ma być ten obiekt posadowiony. Drugim kryterium kwalifikacji obiektu jako małej architektury powinno być przeznaczenie obiektu, tj. ustalenie, czy koresponduje ono z przeznaczeniem jednej z kategorii obiektów wymienionych w art. 3 pkt 4 Prawa budowlanego. Obiekty małej architektury to najczęściej elementy dekoracyjne lub posiadające charakter użytkowy, które uzupełniają większą kompozycję architektoniczną lub przestrzenną, stanowią także ich urozmaicenie. Do rzetelnej oceny, czy dany obiekt spełnia kryteria obiektu małej architektury, konieczne może się okazać pomocne ustalenie rodzaju przyjętej konstrukcji i użytych materiałów (konstrukcja ciężka, betonowa czy lekka, ażurowa), zastosowanych przy jego budowie technik budowlanych, a także celu jego powstania. Obiekty małej architektury pełnią funkcje o charakterze nieuciążliwym i pobocznym w stosunku do korzystania z danej nieruchomości. Również Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 22 lutego 2023 r.³⁵, wskazał, że wspólną cechą wszystkich obiektów małej architektury stanowią ich niewielkie rozmiary, lista obiektów z art. 3 pkt 4 Prawa budowlanego nie jest wyczerpująca i do obiektów małej architektury można zaliczyć także inne obiekty, poza wyraźnie w nim wymienionymi, jednak mogą to być jedynie obiekty niewielkie i rodzajowo podobne do tych, które zostały wymienione w art. 3 pkt 4 ustawy.

Pojęcie budowli obejmuje również budowle sportowe oraz cmentarze. Wreszcie „budynek” w rozumieniu prawa budowlanego to „taki obiekt budowlany, który jest trwale związany z gruntem, wydzielony z przestrzeni za pomocą przegród budowlanych oraz posiada fundamenty i dach”³⁶. Potwierdza to wyrok

³⁴ Sygn. akt IV SA/Po 446/22.

³⁵ Sygn. akt II OSK 2885/21.

³⁶ Podobnie Polska Klasyfikacja Obiektów Budowlanych (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych (PKOB), (Dz. U. z 1999 r. Nr 112 poz. 1316) wskazuje, że zieleń na ulicach i placach, zieleń na osiedlach, zieleń przydrożna i tereny zielone pozostałe są klasyfikowane zgodnie z obiektem, do którego przynależą. Natomiast pola golfowe, ogrody i parki publiczne, skwery, ogrody botaniczne i zoologiczne zaliczane są do budowli sportowych i rekreacyjnych

Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 lutego 2023 r.³⁷ wskazując, że pojęcie „trwałego związania z gruntem” oznacza zarówno posiadanie przez budynek fundamentów, które są usytuowane poniżej poziomu terenu (wkopane w grunt), jak i trwałe (sztywnego, stabilnego, ciągłego, niezmiennego) powiązania obiektu z tymi fundamentami. Fundament musi ponadto stanowić część składową budynku w rozumieniu art. 47 § 2 KC. W konsekwencji uznać należy, że możliwość odłączenia obiektu budowlanego od ławy fundamentowej, bez jego całkowitego zniszczenia, powoduje pozbawienie go przymiotu budynku, a to w związku z brakiem spełnienia przesłanki trwałego związania z gruntem w przedstawionym wyżej rozumieniu. Element trwałego związania z gruntem, podobnie jak pozostałe elementy konstytuujące normatywną definicję budynku, są jednocześnie pojęciami prawnymi, jednakże ich stwierdzenie w konkretnym przypadku jest uzależnione od okoliczności stanu faktycznego, których ocena pozwala uznać, czy w danym przypadku związanie z gruntem jest trwałe. Do wypełnienia przesłanki „trwałego związania z gruntem” nie wystarczy samo wskazanie, że dany obiekt został posadowiony na fundamencie, jeżeli już przez sam sposób montażu nie można wskazać istnienia tego rodzaju trwałego związku z gruntem³⁸.

Powoduje to istotny problem związany z wykonywaniem zawodu architekta krajobrazu – w obecnym stanie prawnym nie mogą oni bowiem nabyć uprawnień do projektowania obiektów małej architektury, a w pewnym zakresie również budynków „trwale związanych z gruntem” we właściwym dla tego zawodu zakresie. Przykładowo dotyczyć to może kuchni letnich, saun zewnętrznych itp.

Podstawy konstytucyjne tworzenia samorządu zawodowych

Zgodnie z art. 17 Konstytucji z 2 kwietnia 1997 r.:

1. W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytyim wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.
2. W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu. Samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej.

Ustrojodawca nie przewidział w niej obowiązku utworzenia samorządu zawodowego pozostawiając to uznaniu ustawodawcy. Trybunał Konstytucyjny wskazał, iż swoboda ustawodawcy w tym względzie wynika z użycia zwrotu

³⁷ Sygn. akt III FSK 3326/21.

³⁸ Por. również: Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z dnia 27 stycznia 2023 r., sygn. akt I SA/Op 381/22; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z dnia 8 marca 2023 r., sygn. akt I SA/Bk 13/23.

„w drodze ustawy można”³⁹. Ograniczenia te wynikają z rodzaju samorządu i celu jego powołania,

[j]eśli zatem ustawodawca dostrzega konieczność wykonania pewnych zadań publicznych i uzna, że powołanie samorządu zawodowego jest efektywnym sposobem ich osiągnięcia, to może zdecydować o utworzeniu właściwego rodzaju samorządu. Dotyczy to samorządu zawodowego zawodu zaufania publicznego w celu sprawowania pieczy nad należytych wykonaniem tego zawodu w granicach interesu publicznego, ponadto samorządu innych zawodów, a także samorządu gospodarczego w celu ochrony⁴⁰.

Trybunał Konstytucyjny wskazuje, że

dokonując wykładni art. 17 Konstytucji RP, należy uwzględnić zasadę wyrażoną w jej art. 1. W myśl tego przepisu, Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli. Tworzenie i funkcjonowanie samorządów zawodowych powinno być ukierunkowane na realizację tej zasady. Ustawodawca, tworząc samorząd zawodowy, musi ustanawiać rozwiązania zapewniające ochronę przed wykorzystywaniem tej instytucji dla realizacji interesu danej grupy zawodowej kosztem dobra wspólnego⁴¹.

Utworzenie samorządu zawodu zaufania publicznego – podobnie jak „innych samorządów” – wymaga ustawy, która określi cele samorządu, wyznaczy krąg osób, które będą należały do danej wspólnoty samorządowej, przesądzi ogólnie o organizacji i zasadach funkcjonowania danego samorządu oraz przekaze mu określone zadania i kompetencje należące zwykle do administracji rządowej⁴². Ustawa jest niezbędna również z tej przyczyny, że utworzenie samorządu zawsze oznacza ingerencję w prawa i wolności jednostki.

Ustawodawca ma swobodę w kształtowaniu zasad wykonywania poszczególnych zawodów⁴³. Ustawodawca jest autonomiczny w ocenie, czy zachodzi potrzeba wprowadzenia regulacji dotyczącej danego zawodu jako zawodu zaufania publicznego, a tym samym, czy istnieje potrzeba wynikająca z interesu publicznego takiego właśnie zorganizowania zadań, za które odpowiedzialne jest państwo⁴⁴. Przykładowo ustawodawca może zdecydować o nieutworzeniu samorządu zawodowi zaufania publicznego – w oparciu o art. 17 ust. 1 Konstytucji – jeżeli uzna, że w przypadku danego zawodu nie zachodzi potrzeba sprawowania w sposób kwalifikowany pieczy nad wykonywaniem tego zawodu dla ochrony interesu publicznego. Podobnie ustawodawca swobodnie ocenia zasadność utworzenia samorządu zawodowego dla zawodu, któremu nie przypisze wymiaru zawodu zaufania publicznego.

³⁹ Wyrok TK z dnia 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10.

⁴⁰ Wyrok TK z dnia 24 marca 2015 r., sygn. akt 19/14.

⁴¹ Wyrok TK z dnia 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10.

⁴² Por. P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.*, Warszawa 2000, s. 30.

⁴³ Wyrok TK z 21 maja 2002 r., sygn. akt K 30/01.

⁴⁴ Wyrok TK z 24 marca 2015 r. (sygn. akt K 19/14; Por. wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10).

Jak wskazał TK w wyroku z dnia 22 maja 2001 r.⁴⁵, w Polsce funkcjonować mogą „samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego” (ust. 1) oraz „inne rodzaje samorządu” (ust. 2). Pod pojęciem „innych rodzajów samorządu” rozumieć należy samorząd gospodarczy oraz samorządy zawodowe osób wykonujących zawody niebędące zawodami zaufania publicznego. Ustawodawca może zdecydować o powołaniu samorządu zawodowego, o którym mowa w art. 17 ust. 2, którego zadania będą służyć ochronie praw tych osób⁴⁶. Zasadnicza różnica między samorządem zawodowym utworzonym na podstawie art. 17 ust. 1, a tym z art. 17 ust. 2 Konstytucji związane jest z możliwością przyznania samorządowi uprawnień związanych z regulowaniem dostępu do wykonywania danego zawodu oraz pozbawieniem tego prawa. Zagadnienia z tym związane muszą pozostać w gestii organu państwowego, co nie wyklucza pewnego wpływu samorządu zawodowego, np. poprzez zgłaszanie kandydatów na członków komisji egzaminacyjnych, opiniowanie wymagań w tym zakresie. Wskazała na to wyraźnie Trybunał Konstytucyjny, podkreślając, że

„innym rodzajom samorządu”, o których mowa w ust. 2, Konstytucja nie określiła żadnych celów, ustanowiła natomiast pewne granice ich aktywności. Samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej. Nie ma wątpliwości, że ograniczenia, o których mowa w ust. 2, nie rozciągają się na samorządy zawodowe reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego

oraz, że zrzeszanie się w ten samorządy „nie musi i nie może pociągać za sobą” ograniczeń w zakresie wolności wykonywania zawodu, jak i wolności podejmowania działalności gospodarczej⁴⁷.

W praktyce możliwość utworzenia samorządu zawodowego – niezależnie od wyboru podstawy konstytucyjnej – ograniczyć należy jedynie do zawodów regulowanych. Bowiem w przypadku zawodów, do których wykonywania nie są wymagane jednoznacznie określone uprawnienia, trudno byłoby nawet określić krąg osób mogących być członkami lub zobowiązanych do członkostwa w danym samorządzie. Przy czym uznanie danego zawodu za regulowany może wyprzedzać utworzenia samorządu zawodowego (rozwiązanie optymalne) lub następować równocześnie z nim (rozwiązanie mniej pożądane). Nie ulega wątpliwości, że również samorząd zawodowy tworzony w oparciu o art. 17 ust. 2 Konstytucji musi być oparty o obowiązek przynależności osoby wykonującej dany zawód do samorządu zawodowego. Tylko w takim przypadku zasadne będzie powierzenie im uprawnień związanych z współdziałaniem z organem państwowym nadającym uprawnienia zawodowe, doskonaleniem zawodowym, ustanawianiem za-

⁴⁵ Sygn. akt K 37/00.

⁴⁶ Zob. M.B. Rękawek-Pachwicewicz, *Determinanty prawne nadania statusu „zawodu zaufania publicznego” - podstawowe definicje i cechy*, „Administracja Publiczna. Studia Krajowe i Międzynarodowe” 2009, nr 2(14), s. 36.

⁴⁷ Por. wyrok TK z 22 maja 2001 r., sygn. akt K 37/00.

sad etyki zawodowej, kontrolą nad wykonywaniem danego zawodu, w tym orzekanie o naruszeniu zasad etyki zawodowej, opiniowaniu programów studiów itd. W ramach tych zadań organom samorządu mogą zostać przypisane kompetencje o charakterze władczym. Granicą w powierzaniu im wykonywania zadań publicznych jest jedynie zakaz przyznawania im uprawnień prowadzących do ograniczenia działalności gospodarczej lub wolności wykonywania zawodu⁴⁸.

Określając zakres przekazywanych zadań publicznych

państwo rozdzielając w drodze ustaw konkretne zadania publiczne, musi wybierać optymalne podmioty, które je zrealizują, a zasada pomocniczości zakłada samodzielne wykonywanie zadań publicznych przez poszczególne wspólnoty w społeczeństwie.

Jednocześnie podniesiono, że „państwo nie powinno rezygnować z bezpośredniej realizacji tych zadań publicznych, których poszczególne wspólnoty nie są w stanie realizować w sposób wystarczająco efektywny, a które mogą być wykonywane sprawniej przez państwo”⁴⁹. Państwo nie powinno wykonywać tych zadań publicznych, które mogą być realizowane w sposób bardziej lub nawet tak samo efektywny przez wspólnoty terytorialne czy zawodowe⁵⁰. Kryteriami przekazywania zadań są sprawności i efektywność ich wykonywania, ale także realizowanie postulatów „tyle społeczeństwa, ile można; tyle państwa, ile koniecznie trzeba”⁵¹. Trybunał Konstytucyjny podkreśla, że „samorząd zawodowy ma nie tyle eliminować czy niwelować partykularne interesy osób wykonujących zawody zaufania publicznego, ile zmierzać do ich uzgodnienia z interesem publicznym przez samych zainteresowanych”, z czym może wiązać się konieczność wprowadzenia rozmaitych ograniczeń w zakresie wolności wykonywania zawodu, jak i wolności podejmowania działalności gospodarczej, jeżeli wykonywanie zawodu miałyby się taką działalnością wiązać⁵². Wskazał również, że utworzenie samorządu upodmiotawia określoną grupę zawodową i umożliwia jej samodzielne rozstrzyganie w określonych granicach o swoich sprawach. W rezultacie sprawuje on władztwo publiczne nad sprawami danej grupy zawodowej. Samorządność zawodowa wykorzystuje energię społeczną, wiedzę fachową i zdolności samoregulacyjne poszczególnych wspólnot dla zapewnienia optymalnej realizacji zadań publicznych. Decentralizacja poprzez samorząd zawodowy wzmacnia legitymizację administracji publicznej oraz zaufanie obywateli do państwa, umożliwiając zainteresowanym grupom zawodowym udział w podejmowaniu rozstrzygnięć władczych, które ich dotyczą⁵³. Utworzenie samorządu zawodu zaufania publicznego oznacza, iż dana grupa uzyskuje – co najmniej – pewien wpływ

⁴⁸ T. Krawiel, *Czy Konstytucja chroni korporacje zawodowe? Kogo chroni art. 17 Konstytucji?*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2007, nr 12, s. 32.

⁴⁹ Wyrok TK z 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10.

⁵⁰ Wyrok TK z 25 lipca 2012 r., sygn. akt K 14/10.

⁵¹ E. Poptawska, *Zasada pomocniczości w projekcie Konstytucji RP*, „Jurysta” 1997, nr 4, s. 6.

⁵² Wyrok TK z dnia 22 maja 2001 r., sygn. akt K 37/00.

⁵³ Wyrok TK z dnia 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10.

na dopuszczanie do zawodu i pozbawianie prawa jego wykonywania⁵⁴. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego przesądza, iż zakres konstytucyjnej pieczy nad należytym wykonywaniem zawodów zaufania publicznego przekazany samorządom zawodowym może ulegać zmianie – pozostaje to w gestii ustawodawcy. Od jego decyzji zależy szczegółowe określenie zadań tych samorządów, w tym tych mieszczących się w ramach wspomnianej pieczy⁵⁵. Za powierzonymi samorządowi zawodowymi zadaniami muszą iść odpowiednie kompetencje władcze.

Przesłanki faktyczne utworzenia samorządu zawodowego

Ustalenia wymaga moment, w którym ustawodawca powinien rozważyć utworzenie samorządu zawodowego – w tym z art. 17 ust. 1 Konstytucji – dla danego zawodu. Nie powinno to z pewnością następować przedwcześnie, gdy dana profesja nie jest jeszcze wykształcona. W literaturze wskazuje się, że

przyczyną profesjonalizacji jest zazwyczaj wspólne dążenie społeczeństwa i specjalistów do określenia i przestrzegania jednolitych standardów jakości. Wiedza ekspercka odróżnia specjalistów od reszty społeczeństwa. Przedstawiciele grupy zawodowej co prawda różnią się kwalifikacjami i biegłością, ale spełniają wymagane minimum – dzięki czemu każdego z nich można praktycznie traktować jednakowo⁵⁶.

Sami przedstawiciele danej profesji tworzą zaś specyficzną subkulturę, która odgrywa ważną rolę zarówno w życiu zawodowym, jak i prywatnym osób wykonujących daną profesję. Powstała w ten sposób zbiorowość wyróżnia się spośród innych co najmniej kilkoma czynnikami, z których najważniejsze to: zwiększona częstotliwość spotykania określonych osób (to czynnik strukturalny, przebieg pracy i kontakty z określonymi osobami są bowiem silnie zdeterminowane i wpływają na powstawanie wspólnoty przekonań i symboli); dzielone doświadczenie (powstanie specyficznej dla danej grupy kultury jest procesem długotrwałym i wymaga wspólnej historii); podobne cechy (powstanie kultury sprzyja podobieństwo wieku, rasy, wykształcenia oraz przynależność do danej klasy spo-

⁵⁴ Bożena Klimczak podkreśla, że jeśli „warunki wykonywania zawodu ustalone przez grupę są restrykcyjne, trudne do spełnienia, to można twierdzić, że grupa jest ekskluzywna. Ekskluzywność jest ceną, którą płaci społeczeństwo za działanie przedstawicieli zawodu w interesie publicznym. Jeśli wymagania są adekwatne do oczekiwań publicznych wobec profesjonalizmu przedstawicieli zawodu, to można uznać, że koszt w formie ograniczeń wejścia do zawodu będzie społecznie akceptowany” (B. Klimczak, *Biegły rewident – zawód zaufania publicznego*, [w:] B. Klimczak (red.), *Samorząd gospodarczy i zawodowy w procesie powstawania ładu rynkowego w Polsce*, Wrocław 2001, s. 234–235).

⁵⁵ Wyrok TK z 14 grudnia 2010 r., sygn. akt K 20/08.

⁵⁶ J. Dzieńdziora, *Profesjonalizacja działalności lobbingsowej w świetle teorii i praktyki zarządzania Studium badawczo-poznawcze*, Dąbrowa Górnicza 2021, s. 64.

tecznej); spójność grupy (chęć spędzania wspólnie wolnego czasu, sympatia dla pozostałych członków danej społeczności)⁵⁷.

W piśmiennictwie wskazuje się, że proces profesjonalizacji danego zawodu obejmuje pięć etapów. Pierwszym etapem jest powołanie profesjonalnego stowarzyszenia określającego kryteria członkostwa umożliwiające wstęp osobom o niewystarczających kwalifikacjach. Drugi etap to zmiana nazwy, nadanie nowego, specyficznego miana stowarzyszeniu oraz danej grupie zawodowej. Takie działanie ma na celu redukcję identyfikacji z pierwotnym statusem zawodowym, podkreślenie posiadania monopolu technologicznego i określenie nowego tytułu profesjonalnego, który również powinien zostać zmonopolizowany. Etap trzeci odnosi się do opracowania i upublicznienia kodeksu etycznego, który powinien akcentować społeczną użyteczność profesji. Przyjęcie tego kodeksu powinno realnie i trwale ograniczać wewnętrzną konkurencję między przedstawicielami profesjonalnego stowarzyszenia. Czwarty etap dotyczy długotrwałych działań politycznych, które mają na celu uzyskanie publicznego poparcia dla utrzymania ustanowionych barier zawodowych. Równolegle do działań politycznych, zajmujących długi czas, może również nastąpić rozwój instytucji szkoleniowych, które podlegają kontroli profesjonalnych stowarzyszeń i zajmują się akredytacją. Działania prawne w dużym stopniu przyczyniają się do ustanowienia przywilejów zapewniających zaufanie wobec przedstawicieli profesji i niepodważanie ich opinii. Zazwyczaj są one wypracowane na podstawie kodeksu obejmującego „zasady przyzwoitości”, swoistego *savoir-vivre'u* oraz ustalenia nowych relacji zawodowych z innymi grupami profesjonalnymi⁵⁸.

W innym ujęciu za kluczowe etapy tego procesu uznaje się: 1) powstanie zawodu wymagającego zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu – wypełnia on funkcje, które były już realizowane wcześniej przez społeczeństwo, oraz nowe funkcje wynikające ze zmieniających się struktur społecznych, rozwoju technologicznego i organizacyjnego, 2) powołanie instytucji szkoleniowych powiązanych z systemem kształcenia uniwersyteckiego, co wpływa bezpośrednio na rozwój fachowej wiedzy stanowiącej podstawę profesji, 3) założenie stowarzyszeń – krajowych i międzynarodowych, co może przyczynić się do wyłonienia kompetentnych „profesjonalistów” z grona niekompetentnych „amatorów”, 4) zapewnienie przez państwo prawnej ochrony profesji, w tym względzie wskazuje się, iż regulacje prawne związane z wykonywaniem zawodu mogą być postrzegane jako korzystne dla profesjonalistów, gdyż chronią ich prawo do pracy, podnosząc status danej profesji, 5) sformułowanie kodeksu etycznego, którego przestrzeganie jest egzekwowane przez samo stowarzyszenie profesjonalne⁵⁹.

Dorota Karkowska wskazuje następujące kryteria:

⁵⁷ D. Jemielniak, *Kultura: zawody i profesje*, „Prace i Materiały ISM” 2005, nr 2, s. 7–8.

⁵⁸ J. Dzieńdziora, *Profesjonalizacja działalności lobbingsowej światła teorii i praktyki zarządzania Studium badawczo-poznawcze*, Dąbrowa Górnicza 2021, s. 65–66 i przywołana tam literatura.

⁵⁹ Ibidem, s. 66 i przywołana tam literatura.

1. Zdefiniowanie zawodu i reguł jego wykonywania. Muszą to być zawody okrzepłe, wyodrębnione spośród innych, o jasno określonych funkcjach i zakresie czynności, jakie spełniać mają ich członkowie. Nie bez znaczenia pozostaje tradycja i doświadczenie służące przede wszystkim wyodrębnianiu wartości, które można uznać za interes publiczny, uzasadniający szczególne traktowanie członków danej grupy zawodowej. 2. Wytworzenie środowiska zawodowego, istnienie licznych wzajemnych kontaktów między członkami, powstanie wewnętrznej opinii środowiskowej, która pozwoliłaby na kontrolowanie zachowania członków grupy zawodowej. 3. Istnienie więzi zawodowej przejawiającej się w poczuciu odpowiedzialności członków zawodu za pozycję, prestiż i ocenę zawodu w oczach społeczeństwa. 4. Wystąpienie kluczowych cech wolnego zawodu wypracowanych przez doktrynę prawa i praktykę. 5. Publiczna zasadność instytucjonalizowania zawodu, tzn. tworzenia samorządu zawodowego, który sprawowałby pieczę nad prawidłowym wykonywaniem zawodu, łącznie z powołaniem sądownictwa zawodowego w przypadku łamania prawnych i etycznych zasad wykonywania zawodu⁶⁰.

Uznać należy, że zawód architekta krajobrazu spełnia wskazane powyżej cechy. Obecnie jest to wyodrębniony zawód, istnieją studia wyższe przygotowujące do wykonywania tego zawodu, powstały również stowarzyszenia zawodowe, które wypracowały już zasady etycznego wykonywania zawodu⁶¹. Stąd ustawodawca powinien rozważyć uregulowanie tego zawodu oraz utworzenie dla jego przedstawicieli samorządu zawodowego.

Organizacja samorządu zawodowego architektów krajobrazu

Nie rozstrzygając, czy zawód architekta krajobrazu należy uznać za zawód zaufania publicznego, czy też nie, można, uwzględniając poczynione powyżej uwagi, zaproponować model samorządu zawodowego architektów krajobrazu, który mógłby istnieć niezależnie od rozstrzygnięcia w tym względzie.

Utworzona powinna zostać Krajowa Izba Architektów Krajobrazu, do której przynależność byłaby obowiązkowa i powstawałaby z chwilą wpisu do Krajowego Rejestru Architektów Krajobrazu prowadzonego przez ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. Do zadań samorządu zawodowego powinno należeć w szczególności: 1) reprezentowanie architektów krajobrazu oraz ochrona ich interesów zawodowych; 2) działanie na rzecz stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez architektów krajobrazu; 3) edukacja w zakresie architektury krajobrazu i jej promocja; 4) ustalenie oraz aktualizacja standardów lub wytycznych w zakresie architektury krajobrazu; 5) ustanawianie zasad etyki zawodowej i dbanie o jej przestrzeganie. Samorząd wykonywałby swoje zadania w szczególności przez: 1) opiniowanie i przedstawianie wniosków w sprawie warunków wy-

⁶⁰ D. Karkowska, *Zawody medyczne*, LEX 2012.

⁶¹ O pojęciu zawodu, patrz szerzej: K. Wojtczak, *Zawód i jego prawna reglamentacja. Studium z zakresu materialnego prawa administracyjnego*, Poznań 1999.

konywania zawodu; 2) opiniowanie i wnioskowanie w sprawach kształcenia zawodowego; 3) opiniowanie projektów aktów normatywnych w zakresie dotyczącym architektury krajobrazu i ładu przestrzennego; 4) opiniowanie programów kształcenia zawodowego; 5) orzekanie w zakresie odpowiedzialności zawodowej; 6) prowadzenie działalności edukacyjnej, naukowej lub badawczej; 7) udzielanie informacji na temat uznawania kwalifikacji zawodowych, uregulowań prawnych dotyczących architektury krajobrazu oraz zasad etyki zawodowej w zakresie niezbędnym do wykonywania zawodu; 8) współpracę ze stowarzyszeniami będącymi zgodnie z postanowieniami ich statutów towarzystwami naukowymi o zasięgu krajowym, zrzeszającymi specjalistów w dziedzinie architektury krajobrazu, szkołami wyższymi i jednostkami badawczo-rozwojowymi w kraju i za granicą; 9) współpracę z organami administracji publicznej, samorządami i organizacjami architektów krajobrazu za granicą oraz samorządami innych zawodów medycznych w kraju; 10) organizowanie i prowadzenie instytucji samopomocowych i innych form pomocy materialnej dla architektów krajobrazu; 11) zarządzanie majątkiem własnym.

Samorząd architektów krajobrazu powinien zostać utworzony jako samorząd jednoseczelowy. Nadzór nad samorządem sprawowałby minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. Organami samorządu architektów krajobrazu byłyby: 1) Krajowy Zjazd Architektów Krajobrazu, 2) Krajowa Rada Architektów Krajobrazu; 3) Komisja Rewizyjna, 4) Wyższy Sąd Dyscyplinarny; 5) Sąd Dyscyplinarny; 6) Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej. Kadencja organów samorządu trwa 4 lata, jednak organy są obowiązane działać do czasu ukonstytuowania się nowo wybranych organów. Tę samą funkcję w organach samorządu można pełnić nie dłużej niż przez 2 następujące po sobie kadencje; pełnienie danej funkcji dłużej niż przez 24 miesiące w danej kadencji przyjmuje się za pełnienie jej przez pełną kadencję.

Do zadań Krajowego Zjazdu Architektów Krajobrazu powinien należeć:

- 1) wybór Prezesa;
- 2) wybór Krajowej Rady Architektów Krajobrazu, Komisji Rewizyjnej, Sądu Dyscyplinarnego, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego oraz Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej i jego zastępców⁶²;

⁶² Przy czym do pełnienia funkcji Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej, jego zastępcy oraz członków Sądu Dyscyplinarnego i Wyższego Sądu Dyscyplinarnego mogą kandydować architekci krajobrazu wykonujący zawód nieprzerwanie co najmniej od 10 lat. Przy czym w składzie orzekającym Wyższego Sądu Dyscyplinarnego co najmniej jeden z członków posiada musi wykształcenie prawnicze. Członkowie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego posiadający wykształcenie prawnicze w liczbie trzech byłiby powoływani i odwoływani przez ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. Podobnie minister wskazywałby również jednego z zastępców Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej, przy czym osoba ta powinna posiadać co najmniej stopień naukowy doktora nauk prawnych. W przypadku tych członków Wyższego Sądu Dyscyplinarnego oraz Zastępcy Rzecznika

- 3) uchwalanie wytycznych działania samorządu i jego organów;
- 4) określenie zasad przeprowadzania wyborów do organów samorządu, liczby członków tych organów oraz trybu ich odwoływania, a także zasad podejmowania uchwał przez organy samorządu;
- 5) rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Krajowej Rady Architektów Krajobrazu, Komisji Rewizyjnej, Sądu Dyscyplinarnego, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego i Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej;
- 6) uchwalanie budżetu Krajowej Izby Architektów Krajobrazu i zatwierdzanie sprawozdań z jego wykonania oraz rozpatrywanie wniosków Komisji Rewizyjnej;
- 7) kodyfikowanie zasad etyki architektów krajobrazu;
- 8) określanie wysokości składki członkowskiej i zasad jej podziału oraz wysokości opłat manipulacyjnych;
- 9) ustalanie podstawowych zasad gospodarki finansowej samorządu.
Do zakresu działania Krajowej Rady Architektów Krajobrazu należałoby:
 - 1) reprezentowanie samorządu wobec organów państwowych i samorządowych, instytucji i organizacji;
 - 2) wykonywanie uchwał Krajowego Zjazdu Architektów Krajobrazu;
 - 3) udzielanie opinii o projektach aktów prawnych oraz przedstawianie wniosków dotyczących unormowań prawnych z zakresu architektury krajobrazu i ładu przestrzennego;
 - 4) opiniowanie programu studiów wyższych z zakresu architektury krajobrazu;
 - 5) koordynowanie doskonalenia zawodowego architektów krajobrazu;
 - 6) ustalanie zasad gospodarki finansowej samorządu;
 - 7) wykonywanie innych zadań określonych w prawie.

W przypadku pozostałych organów do zakresu działania: a) Komisji Rewizyjnej należałaby kontrola działalności finansowej i gospodarczej samorządu zawodowego; b) Sądu Dyscyplinarnego rozpatrywanie spraw z zakresu odpowiedzialności zawodowej architektów krajobrazu; c) Wyższego Sądu Dyscyplinarnego rozpatrywanie odwołania od orzeczeń Sądu Dyscyplinarnego; d) Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej – przygotowywanie postępowania i wykonywania czynności oskarżyciela przed Sądem Dyscyplinarnym i Wyższym Sądem Dyscyplinarnym; 2) prowadzenie działalności prewencyjnej w zakresie wykroczeń zawodowych i postępowania sprzecznego z zasadami etyki zawodowej.

nika Odpowiedzialności Zawodowej minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa określałby również, w drodze rozporządzenia, wysokość wynagrodzenia za udział w pracach Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, w wysokości do 50% przeciętnego wynagrodzenia za rok poprzedzający przeprowadzenie postępowania dyscyplinarnego. Koszt tego wynagrodzenia byłby pokrywany z środków Budżetu Państwa.

Nadawanie uprawnień w zawodzie architekta krajobrazu

Krajowy Rejestr Architektów Krajobrazu prowadziłby w systemie teleinformatycznym minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. W Krajowym Rejestrze Architektów Krajobrazu gromadzone byłby dane architektów krajobrazu posiadających prawo wykonywania zawodu. Rejestr byłby jawny w zakresie następujących danych: 1) imię (imiona) i nazwisko; 2) numer zaświadczenia o prawie wykonywania zawodu oraz numery poprzednich zaświadczeń o prawie wykonywania zawodu z określeniem organu wydającego zaświadczenie i daty wydania; 3) informacji o posiadaniu prawa wykonywania zawodu w innym państwie niż Rzeczpospolita Polska; 4) informacji o ograniczeniach w wykonywaniu zawodu; 5) informację o zaprzestaniu wykonywania zawodu; 6) informację o zawieszeniu prawa wykonywania zawodu; 7) informację o przyczynie wygaśnięcia prawa wykonywania zawodu; 8) informację o skreśleniu z Krajowego Rejestru Architektów Krajobrazu.

Wpis do Krajowego Rejestru Architektów Krajobrazu dokonywany byłby na wniosek osoby zainteresowanej w drodze decyzji administracyjnej przez ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. Za wpis do rejestru pobierana byłaby opłata w wysokości 10% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku za ubiegły rok, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, w drodze obwieszczenia, do dnia 15 stycznia każdego roku. Wykreślenie z rejestru następowałoby w przypadku: 1) pozbawienia prawa wykonywania zawodu; 2) śmierci architekta krajobrazu; 3) z innej przyczyny trwale uniemożliwiającej wykonywanie zawodu; 4) na wniosek architekta krajobrazu, którego dotyczy wpis.

O wpis do Krajowego Rejestru Architektów Krajobrazu mogłyby się ubiegać osoby, które: 1) posiadają pełną zdolność do czynności prawnych; 2) korzystają z pełni praw publicznych; 3) nie były karane za przestępstwo umyślne, przestępstwo skarbowe lub za nieumyślne przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu obrotu gospodarczego; 4) ukończyły studia na poziomie magisterskim na kierunku architektura krajobrazu, lub 5) ukończyły studia na kierunku pokrewnym (ogrodnictwo, architektura lub architektura i urbanistyka) oraz studia podyplomowe z zakresu architektury krajobrazu.

Prawo wpisania do rejestru przysługiwałoby również osobom, które uzyskały kwalifikacje zawodowe lub świadczą usługi transgraniczne w zakresie wykonywania zawodu na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. W tych sprawach orzekałaby Komisja powołana przez ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa.

Uwzględniając potrzebę przyznania architektom krajobrazu prawa do projektowania obiektów małej architektury oraz w pewnym zakresie budowli, do czasu dokonania niezbędnych zmian w programie studiów potrzebny byłby egzamin do przyznania stosownych uprawnień w zakresie projektowania oraz nadzorowania robót budowlanych w tym zakresie. W przypadku ubiegających się o wpis do Rejestru absolwentów architektury lub architektury i urbanistyki egzamin obejmowałby zagadnienia związane z m.in. ochroną środowiska oraz kształtowaniem krajobrazu. Również w tym przypadku do czasu ustalenia przez Krajową Izbę Architektów Krajobrazu zakresu przedmiotowego studiów podyplomowych dedykowanych dla absolwentów tego kierunku. Egzamin składający się z części ustnej i pisemnej przeprowadzałby komisja egzaminacyjna powoływana przez ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa.

Osoba wykonująca zawód architekta krajobrazu bez spełnienia wymagań ustawowych podlegałaby karze grzywny w wysokości do 50 000 zł.

Odpowiedzialność zawodowa architektów krajobrazu

Architekt krajobrazu podlegałby również odpowiedzialności zawodowej za zawinione naruszenie przepisów regulujących wykonywanie zawodu oraz zasad etyki zawodowej. Od odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłączone są czyny podlegające odpowiedzialności porządkowej zgodnie z przepisami Kodeksu pracy. Uprawnienia w tym względzie należałoby powierzyć samorządowi zawodowemu architektów krajobrazu. Czynności sprawdzające prowadzić powinien oraz występować przed sądami dyscyplinarnymi zarówno z urzędu jak i w przypadku złożenia skargi dotyczącej architekta krajobrazu za naruszenie przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lub naruszeniem zasad etyki Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej (II instancja) lub jeden z jego zastępców (I instancja).

Katalog kar dyscyplinarnych powinien być ukształtowany w taki sposób, że samorządowy sądy dyscyplinarne mogłyby samodzielnie orzec następujące kary: 1) upomnienie; 2) naganę; 3) karę pieniężną w wysokości od 1000 zł do 10 000 zł⁶³ na cel społeczny związany z architekturą krajobrazu; 5) zakaz pełnienia funkcji z wyboru w organach samorządu na okres od 1 roku do 5 lat. Oprócz tego mogłyby wystąpić do Ministra o: 1) ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu na okres od 6 miesięcy do 2 lat⁶⁴; 2) zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres od 1 roku do 5 lat; 3) pozbawienie prawa wykonywania zawodu⁶⁵.

⁶³ Kwota powinna podlegać corocznie waloryzacji o wskaźnik inflacji.

⁶⁴ Wnioskując o ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu, sąd dyscyplinarny określałby szczegółowo czynności, których architekt krajobrazu nie może wykonywać.

⁶⁵ Architekt krajobrazu, wobec którego została orzeczona kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu, może ubiegać się ponownie o uzyskanie tego prawa po upływie 10 lat od dnia upra-

W przypadku, w którym Minister nie uznałby tego za zasadne, samorządowy sąd dyscyplinarny mógłby wymierzyć architektowi krajobrazu jedną z kar wymienionych uprzednio. Również do Ministra jako organu prowadzącego Krajowy Rejestr Architektów Krajobrazu należałoby umieszczanie w nim wzmianek o ukaraniu dyscyplinarnym architekta krajobrazu.

Postępowanie z zakresu odpowiedzialności zawodowej byłoby dwuinstancyjne. W sprawach dotyczącej odpowiedzialności zawodowej architekta krajobrazu orzekałaby: 1) w pierwszej instancji: sąd dyscyplinarny w składzie: a) trzech członków w przypadku, gdy rzecznik wniósł o zastosowanie kary którą samorząd może orzec samodzielnie; b) pięciu członków w przypadku gdy rzecznik dyscyplinarny wniósł o zastosowanie kary o której zastosowanie sąd dyscyplinarny może wystąpić do ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. W drugiej instancji – wyższy sąd dyscyplinarny w składzie pięciu członków.

Od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny służyłoby odwołanie do Sądu Apelacyjnego w Warszawie – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych. Od orzeczenia sądu apelacyjnego nie służyłaby skarga kasacyjna.

Podsumowanie

Odnosząc się do zasadności utworzenia dla zawodu architekta krajobrazu samorządu zawodowego, należy wskazać, że wymieniony zawód jest zawodem określonym, wyodrębnionym spośród innych, o jasno określonych funkcjach i zakresie zadań. Same korzenie sztuki projektowania i zakładania ogrodów sięgają kilku tysięcy lat wstecz, jednakże wyodrębnienie się zawodu architekta krajobrazu zaczyna się od drugiej połowy XIX w. Obecnie stanowi on już zawód w pełni ukształtowany, uregulowany prawnie co do jego zasad wykonywania w szeregu krajów. Również w Polsce od ponad 20 lat odbywa się w tym zakresie kształcenie akademickie. Architekci krajobrazu zajmują się projektowaniem przestrzeni publicznych oraz prywatnych z reguły otwartych, przy uwzględnieniu potrzeb ochrony walorów krajobrazowych. Nie wydaje się konieczne uzasadnianie, że dbałość o otoczenie, w tym przestrzenie ogólnodostępne stanowi coraz istotniejszy temat społeczny.

Jednocześnie zawód architekta krajobrazu wykazuje już cechy niezbędne dla utworzenia samorządu zawodowego. Otóż, mimo iż nie jest w Polsce zawodem regulowanym, istnieją dwa stowarzyszenia zrzeszające architektów krajobrazu (SAK i SPAK), w tym jedno z nich uczestniczy we współpracy międzynarodowej będąc członkiem IFLA Europe. Oba zrzeszenia stawiają sobie również za cel

womocnienia się orzeczenia, w którym wymierzona została kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu architekta krajobrazu.

utworzenie samorządu zawodowego. Zwrócić należy uwagę, że oba stowarzyszenia wypracowały zasady etyczne, przez co można uznać, iż kształtują się już ramy etyczne wykonywania tego zawodu. Sam zawód architekta krajobrazu bez wątpienia wykazuje cechy wolnego zawodu wypracowane w doktrynie i orzecznictwie, co stanowi dodatkowy argument za utworzeniem samorządu zawodowego.

Podobnie jak inne tworzone w ostatnich latach samorzady zawodowe, również samorząd zawodowy mógłby zostać utworzony jako samorząd jednoszczeblowy. Samorządowi powierzyć należy zadania typowo należące do tego typu zrzeszeń, jednakże z wyjątkiem zadania związanego z prowadzeniem rejestru osób wykonujących zawód architekta krajobrazu pozostawałby w zakresie zadań należących wciąż do administracji publicznej, nieprzekazanych samorządowi zawodowemu. Nie wykluczałoby to uczestnictwa przedstawicieli samorządów w pracach organu decydującego o uznawaniu kwalifikacji uzyskanych w innym kraju UE lub prawie do świadczenia usługi transgranicznej. Rozwiązanie takie odciążałoby kształtujący się dopiero samorząd zawodowy, pozwalając mu skupić się na innych zadaniach związanych z integracją środowiska zawodowego oraz budową bazy – w tym materialnej – pozwalającej na przejęcie w przyszłości w przypadku uznania go za samorząd zawodowy z art. 17 ust. 1 Konstytucji również tego zadania. Należy bowiem zauważyć, iż ustawodawca może w sposób różny kształtować zakres uprawnień przekazanych samorządowi zawodowemu. W tym nie każdemu samorządowi utworzonemu jako samorząd zawodu zaufania publicznego musi być powierzone prowadzenie rejestru osób wykonujących danych zawód i przyznawanie prawa jego wykonywania. Choć to posiadanie owych uprawnień jako prowadzących do ograniczenia działalności gospodarczej lub wolności wykonywania zawodu stanowi wyróżnik samorządu zawodu zaufania publicznego. Niezależnie od podstawy utworzenia samorządu zawodowego dla architektów krajobrazu musi on zostać oparty o obowiązek przynależności, tylko w takim przypadku można uzasadnić powierzenie mu uprawnień związanych z współdziałaniem z organem państwowym nadającym uprawnienia zawodowe, doskonaleniem zawodowym, ustanawianiem zasad etyki zawodowej, kontrolą nad wykonywaniem danego zawodu, w tym orzekaniem o odpowiedzialności zawodowej oraz uznawać go za reprezentanta danego zawodu.

Utworzenie samorządu zawodowego dla architektów krajobrazu byłoby wyrazem realizacji zasady pomocniczości, a poprzez pozostawienie zadań związanych z przyznawaniem prawa do wykonywania zawodu przy organie państwowym zapewniłoby rzetelne i skuteczne wykonywanie zadań publicznych. Bowiem w proponowanym modelu utworzenie samorządu nastąpiłoby równocześnie z uznaniem tego zawodu za zawód regulowany.

Bibliografia

- Europejska konwencja krajobrazowa z 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. nr 14, poz. 98).
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych (PKOB) (Dz. U. z 1999 r. nr 112, poz. 1316).
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 227 ze zm.).
- Statut Stowarzyszenia Architektury Krajobrazu; <https://sak.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Statut-SAK-10.02.2020.pdf>, [dostęp: 27.06.2024].
- Statut Stowarzyszenia Polskich Architektów Krajobrazu, http://spak.upwr.edu.pl/dokumenty/cele_spak.pdf, [dostęp: 27.06.2024].
- Kodeks etyczny Stowarzyszenia Architektury Krajobrazu, https://sak.org.pl/wp-content/uploads/2020/11/SAK_kodeks-etyczny-1.pdf, [dostęp: 27.06.2024].
- Kodeks postępowania architekta krajobrazu, <http://spak.upwr.edu.pl/dokumenty/Uchwala-nr-9-III-WZD.pdf>, [dostęp: 27.06.2024].
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 marca 2015 r., sygn. akt 19/14.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 lipca 2012 r., sygn. akt K 14/10.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 14 grudnia 2010 r., sygn. akt K 20/08.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 maja 2002 r., sygn. akt K 30/01.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 maja 2001 r., sygn. akt K 37/00.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 lutego 2023 r., sygn. akt III FSK 3326/21.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 22 lutego 2023 r., sygn. akt II OSK 2885/21.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z dnia 8 marca 2023 r., sygn. akt I SA/Bk 13/23.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z dnia 27 stycznia 2023 r., sygn. akt I SA/Op 381/22.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 12 października 2022 r., sygn. akt IV SA/Po 446/22.
- Architektura krajobrazu – na jakich uczelniach studiować*, <https://www.otuczelnie.pl/artikul/579/Architektura-krajobrazu#na-jakich-uczelniach-studowac>, [dostęp: 27.06.2024].

- Boguszewska K. L., *Ogrody islamu na przykładzie założeń ogrodowych Andaluzji*, „Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych Oddziału Lubelskiego PAN” 2015, nr 2.
- Brief history of landscaping*, <https://kndlandscaping.com/brief-history-landscaping/>, [dostęp: 27.06.2024].
- Chinese Gardens: History & Symbolism*, <https://study.com/academy/lesson/chinese-gardens-history-symbolism.html>, [dostęp: 27.06.2024].
- Dzieńdziora J., *Profesjonalizacja działalności lobbingsowej w świetle teorii i praktyki zarządzania Studium badawczo-poznawcze*, Dąbrowa Górnicza 2021.
- Islam ogrody*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/islam-ogrody;3915564.html>, [dostęp: 27.06.2024].
- Jemieliński D., *Kultura: zawody i profesje*, „Prace i Materiały ISM” 2005, nr 2.
- Karkowska D., *Zawody medyczne*, LEX 2012.
- Klimczak B., *Biegły rewident – zawód zaufania publicznego*, [w:] *Samorząd gospodarczy i zawodowy w procesie powstawania ładu rynkowego w Polsce*, red. B. Klimczak, Wrocław 2001.
- Krawiec T., *Czy Konstytucja chroni korporacje zawodowe? Kogo chroni art. 17 Konstytucji?*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2007, nr 12.
- Mazur-Łabuz J., *Czym jest architektura krajobrazu?*, <https://justlandscape.pl/czym-jest-architektura-krajobrazu/> [dostęp: 27.06.2024].
- Ogród chiński*, <https://poradnikogrodnicy.pl/ogrod-chinski.php>, [dostęp: 27.06.2024].
- Ogród japoński*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ogród_japoński, [dostęp: 27.06.2024].
- Popławska E., *Zasada pomocniczości w projekcie Konstytucji RP*, „Jurysta” 1997, nr 4.
- Professional Recognition Assistance Survey*, https://www.iflaeurope.eu/assets/docs/2021_Professional_Recognition_Assistance_Report.pdf, [dostęp: 27.06.2024].
- Regulated Professions Database, <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/professions/bycountry>, [dostęp: 27.06.2024].
- Rękawek-Pachwicz M. B., *Determinanty prawne nadania statusu „zawodu zaufania publicznego” – podstawowe definicje i cechy*, „Administracja Publiczna. Studia Krajowe i Międzynarodowe” 2009, nr 2.
- Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.*, Warszawa 2000.
- Wiszące ogrody Semiramidy*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wiszące_ogrody_Semiramidy, [dostęp: 27.06.2024].
- Wojtczak K., *Zawód i jego prawna regulacja. Studium z zakresu materialnego prawa administracyjnego*, Poznań 1999.
- Zachariasz A., *O architekturze krajobrazu, kompozycji krajobrazu i specjalistycznej terminologii – rozważania wprowadzające*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego” 2016, nr 32.

Zachariasz A., *Professional licensing of landscape architects in Poland*, „World Transactions on Engineering and Technology Education” 2020, vol. 18, No. 4. Stowarzyszenie Architektów Krajobrazu, <https://sak.org.pl/>, [dostęp: 27.06.2024]. Polskie Stowarzyszenie Architektów Krajobrazu, <http://spak.upwr.edu.pl/>, [dostęp: 27.06.2024]. Międzynarodowa Federacja Architektów Krajobrazu (International Federation of Landscape Architects, IFLA), <https://www.iflaworld.com/>, [dostęp: 27.06.2024].

Professional self-government of landscape architects – *de lege ferenda* comments

The subject of this study is the issue related to the need to establish a professional self-government for landscape architects. The current Constitution of April 2, 1997 allows for the creation of professional self-governments both for professions of public trust and for other professions. In the author's opinion, the current state of development of the profession of landscape architect justifies, firstly, recognizing it as a regulated profession and, secondly, granting it professional self-government, which is also the goal of associations of landscape architects. The article presents a model of professional self-government for landscape architects, which can be used by the legislator regardless of whether the legislator recognizes them as a profession of public trust.

Keywords: professional self-governments, public trust professions, landscape architects, decentralization, principle of subsidiarity.